

ДОСВІД ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РУКОПИСНИЙ ШРИФТ» ДЛЯ БАКАЛАВРІВ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Дерев'янка Наталія Володимирівна ^[0000-0003-1172-3282]

кан. пед. наук, доцент, завідувач кафедри дизайну,

Хортицька національна академія, Україна, nataliyader@gmail.com

Анотація. Шрифт як основа національної самоідентифікації в образотворчому мистецтві. Розглядається необхідність збереження та відродження потенціалу національних рукописних та каліграфічних шрифтів в сучасному мистецтві. Вивчення уставу, напівуставу та скоропису дозволить акцентувати національну тематику в освітньому процесі підготовки бакалаврів напряму 02 Мистецтво.

Ключові слова: рукописні шрифти, національна самоідентифікація, навчальна дисципліна, мистецтво.

Економічний стан суспільства, політика, культура України зазнають суттєвих змін під впливом глобалізаційних процесів. Глобалізація сприяє розширенню горизонтів, виходу України на міжнародний ринок, але з іншого боку призводить до уніфікації культури, втрати автентичності та національної самоідентифікації. Формування у майбутніх бакалаврів образотворчого, декоративного мистецтва національно-культурної ідентичності є одним з виховних завдань сучасної вищої освіти напрямку 02 Мистецтво. Усвідомлення здобувачем вищої освіти приналежності до фахівців української нації, дослідження історичних та мистецьких особливостей нашого народу, підкреслення схожості та відмінності від представників інших націй є важливим чинником формування національної самоідентифікації (І. Павлюк, 2020).

Національна самоідентифікація цікавить мистців та дизайнерів вже не одне десятиліття, особливої актуальності питання самоідентичності набувають на українських пограничних територіях. Є певна акцентуація національної тематики в освітньому процесі підготовки бакалаврів образотворчого та декоративного мистецтва, але проблематика шрифтової грамоти у студентів-художників є на

досить низькому рівні. Студенти використовують цифрові шрифти для оформлення власних митецьких проєктів без чіткого розуміння особливостей шрифтових гарнітур.

Саме тому питання шрифтової грамоти постало актуальним в процесі внесення щорічних змін в освітню програму Декоративне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Хортицької національної академії. Після проведення опитування та урахування побажань здобувачів вищої освіти, кафедрою було вирішено ввести дисципліну, що вивчала основи шрифтової грамоти. Акцент на рукописних шрифтах було зроблено на запит здобувачів.

Силабус навчальної дисципліни «Рукописний шрифт» розроблено відповідно до освітньо-професійної програми зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво. Предметом вивчення курсу є рукописний шрифт, види, особливості будови, матеріали і техніки виконання, сфера застосування в образотворчому мистецтві. Основною метою дисципліни є оволодіння основами рукописного шрифту, головними принципами побудови буквених знаків за допомогою графічних інструментів, особливості латинського та слов'янського алфавітів (Н. Дерев'янка, 2019).

Акцент вивчення шрифтів у бакалаврів декоративного мистецтва на відміну від бакалаврів з дизайну, змістився з проєктування шрифтів на дослідження, збереження та відтворення потенціалу рукописних та каліграфічних шрифтів в контексті певної концептуальної складової мистецького твору. Умовно дисципліна розділена на два змістові модулі, де після вивчення загальної шрифтової грамоти, вивчається генезис українського шрифту: слов'янське письмо; глаголиця і кирилиця; устав та його характеристика; півустав та його перехідні форми; скоропис; матеріали та інструменти для написання; лігатури та їх особливості у слов'янських видах письма; зв'язок зображення із каліграфічними шрифтами.

Зупинимось на другому змістовому модулі за темою вивчення історії та розвитку українського національного шрифту. При копіюванні історичних зразків

скоропису враховують унікальні особливості писаря. Свобода рухів, швидкість і винахідливість пера є умовою успішної імітації письма. Широко використовуються різні мазки, завитки та інші декоративні елементи. Однак розпізнавання тексту не повинно бути складним. Запорукою успіху роботи є правильне застосування методів художньо-графічного шрифтового аналізу на практиці (Рис. 1).

Для здобувачів важливо знати й уміти відтворювати каліграфічні варіанти основних стилів письма, тому основною метою вивчення шрифтів, було опанування художньо-графічного аналізу при вивченні не тільки історичних, але й сучасних рукописних шрифтів. Таким чином, метод художньо-графічного аналізу містив в собі наступні елементи:

- аналіз графем уставу, напівуставу та скоропису і графічних особливостей письма – співвідношення штрихів, наявність і форма зарубок, відмінності по накресленню, пропорції графем, міжбуквений пробіл, відстань між строк, композиція на аркуші;
- визначення кута напису;
- визначення дукту;
- вибір знаряддя письма.

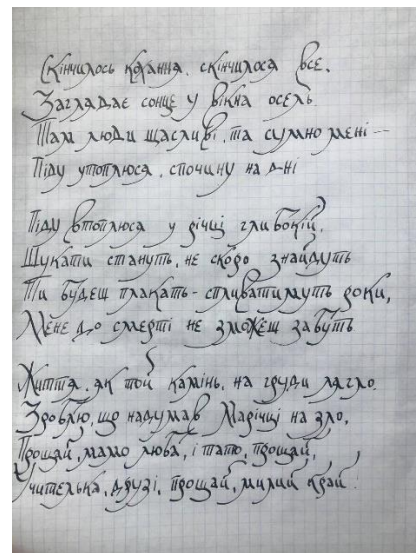
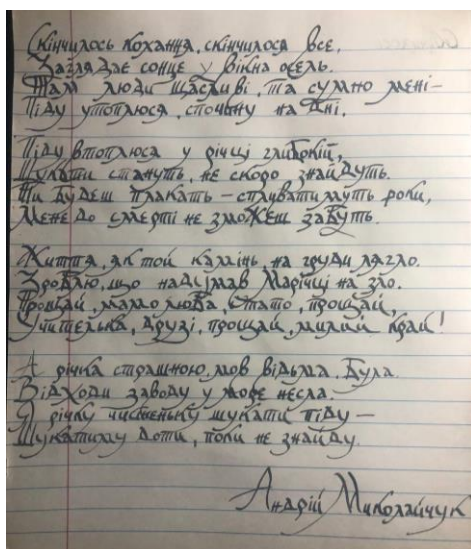

Рис. 1. Копіювання скоропису, студентські роботи

Після проведення художньо-графічного аналізу скоропису або уставу, визначившись з інструментами, матеріалами, здобувачі освіти виконували творче завдання зі шрифтовим блоком написаним напівуставом або скорописом (Рис. 2).

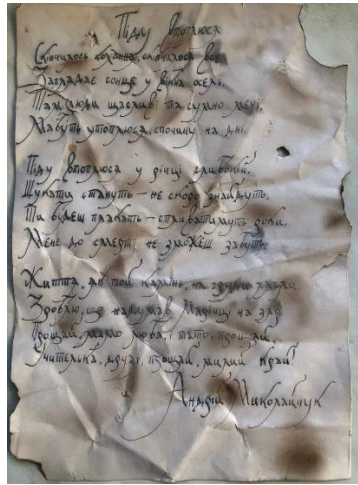

Рис. 2. Скоропис. Студентська робота

Друге практичне завдання із зазначеної теми також включало в себе копіювання з подальшим використанням набутих навичок каліграфії у сучасних роботах. В якості копіювання було запропоновано шрифт Григорія Нарбути, дослідження стилістики орнаментальних елементів його творчості (Рис. 3).

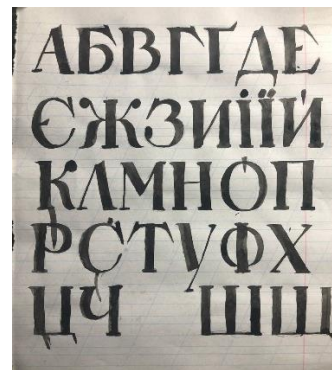
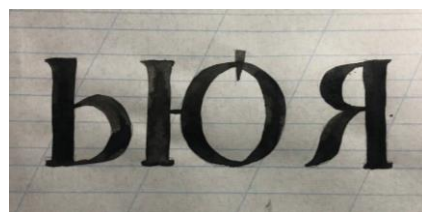

Рис. 3. Копіювання шрифту Григорія Нарбути

Кращі традиції уставу та українського скоропису представлені в творчості В. Кричевського, Г. Нарбути, О. Снарського, В. Мітченко, В. Хоменко, В. Стеценко, М. Кірнарського. Роботи демонструють вільний характер письма, та є наочним прикладом органічного поєднання текстового блоку із змістом та стилістикою твору. Такий зв'язок нагадує нам, що культура шрифту являє собою важливу і невід'ємну складову національної художньої культури, де шрифт є

відзеркаленням духу свого часу. Як і інші види мистецтва, він зазнає змін та розвитку, який майбутні бакалаври з декоративного мистецтва повинні знати і відчувати.

Модульний контроль було запропоновано у формі есе на тему сучасного українського шрифтового дизайну, який відзначився активним розвитком останні 20 років. Український шрифтовий дизайн дуже неординарний, мистці схильні до експериментів. Одна з помітних особливостей шрифторобів В. Чебаник, А. Шевченка, К. Ткачова, Д. Растворцева, Л. Турецького, Г. Заречнюка, О. Чекаля – потяг до створення власної кирилиці, відмінної від російської, і здебільшого цей процес пов'язаний з інтеграцією історичних форм літер у сучасні шрифти. Ця тема стала справжнім відкриттям для здобувачів вищої освіти, адже знання студентів в переважній більшості обмежуються уривковою інформацією про цифрові шрифти.

Запровадження дисципліни «Рукописний шрифт» у професійній підготовці бакалаврів з декоративного мистецтва вказує на особливу необхідність вивчення шрифтів студентами мистецького спрямування. Досвід викладання навчальної дисципліни «Рукописний шрифт» також виявив проблему незнання українських національних шрифтів, їх історії розвитку, основних майстрів шрифтового мистецтва. Без вище зазначених знань неможливе формування національно-культурної ідентичності, яка є одним з виховних завдань сучасної вищої освіти напрямку 02 Мистецтво, та є особливо актуальною на українських пограничних територіях. Усвідомлення здобувачем вищої освіти приналежності до фахівців української нації, дослідження історичних та мистецьких особливостей нашого народу, підкреслення схожості та відмінності від представників інших націй є важливим чинником формування національної самоідентифікації.

Літературні джерела

1. Павлюк І. Національна самоідентифікація як егрегор реалізації творчої особистості: медійний контекст. Україна, Київ, 2020. 148-159 ст.
2. Дерев'яно Н.В. Силабус навчальної дисципліни «Рукописний шрифт». URL: <https://designkhnnra.wixsite.com/mysite/normativne-zabezpechennya-diyalnost>

